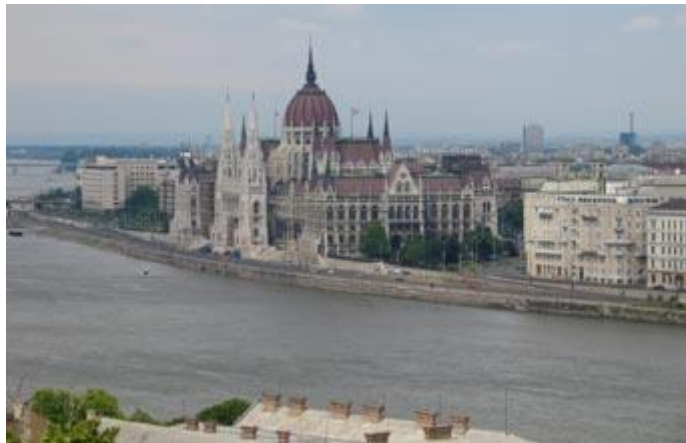

Reserapport från ICOMOS-konferens i Ungern 22-28 maj 2004.

Den officiella rubriken för konferensen var "The Venice Charter 1964 - 2004 - 2044?" Konferensen behandlade m.a.o. Venedig-dokumentet som utgör själva grunden för ICOMOS, Vad har hänt under de 40 år som gått sedan Venedig-mötet 1964, var står vi idag och hur ser framtiden ut?

För mig var det den första internationella konferensen och jag var inte ensam. Totalt var det ca 150 deltagare från 25 länder. De flesta var naturligtvis ungrare men bl.a. Irland var väl representerade med 15 deltagare. Spännande var deltagarna från andra världsdelar vilka berikade konferensen med utomeuropeiska värderingar. Jag tänker på deltagare från Sydafrika, Taiwan, Sydkorea, Mexico och Australien. Från Sverige deltog Hélène Svahn, Karna Jönsson och Henrik Lindblad från RAÄ förutom undertecknad. På plats fanns ytterligare en svensk nämligen Eva Lampel men som medlem i Ungerska ICOMOS.

Förhandlingarna i Budapest genomfördes i det ungerska parlamentet. Budapest stadsbild domineras av det sena 1800-talets arkitektur. Den nygotiska parlamentsbyggnaden uppfördes mellan 1884 och 1902 efter ritningar av arkitekten Imre Steindl.

Konferensen började i Budapest lördagen 22 maj med sightseeing i området kring slottet på Buda-sidan. På kvällen välkomnades vi av våra ungerska kollegor i det ungerska nationalmuseet. Dr Gertrude Tripp från Österrike, som var med i Venedig 1964 och som har erhållit Gazzola-priset, hälsade alla välkomna till konferensen.

Söndag 23 maj

På söndagen den 23 maj började förhandlingarna med föreläsningar i det ungerska parlamentets sessionssal. Dr Kálmán Varga som är president i den ungerska motsvarigheten till RAÄ hälsade deltagarna välkomna. Dr Gábor Winkler, president i ungerska ICOMOS, berättade om landets förhoppningar om nya resurser som resultat av Ungerns inträde i EU. Dr Michael Petzet, president i internationella Icomos, framhöll behovet av en filosofisk grund för konservering och restaurering och uppmanade Ungern att ta initiativ till bildandet av en ny internationell kommitté för att hantera och utveckla frågan. Gertrude Tripp från Österrike och Carlos Flores Marini från Mexico, som båda var med i Venedig 1964 och undertecknade Chatern, uppmärksammades med medalj av ungerska ICOMOS för sina insatser.

Parlamentsbyggnadens interiör är överdådigt rik med mycket guld och starka varma färger. Hantverket är utsökt och den sena 1800-talsinteriören är väl bevarad. En skojig detalj är de numrerade cigarrhållarna i pausutrymmena kring sessionssalen.

Istvan Möller-medaljen delas ut vart 5:e år till en icke ungersk specialist inom restaurering och konservering. Istvan Möller var en ungersk arkitekt som 1889 genomförde en restaurering av en ruinkyrka och därmed banade väg för ungersk restaurering och konservering i Venedig-dokumentets anda. Vid mötet tilldelades Dr Christoph Machat medaljen för sitt arbete med att bevara landsbygdens arkitektur i Karpaterna och Transylvanien.

Michael Petzet tecknade bakgrunden till mötet i Venedig 1964. Föregångaren var CIAM-konferenserna mellan 1928 och 1957. Chatern skrevs med utgångspunkt i modernismens förhållningssätt till restaurering som tydligt särskiljdes från arkitekturen. Den internationella stilens, modernismens, kris under 1980- och 1990-talen har stärkt intresset för bevarande. Dagens definition av "cultural heritage" går mycket längre än man tänkte sig 1964 och dagens diskussion om immateriella värden var något man ej förutsåg.

Dr Paul Lóvei, från Ungern, tecknade Ungens restaureringshistoria från sent 1800-tal fram till idag. Från 1960-talet har det genomförts ett stort antal restaureringar med utgångspunkt i Venedig-dokumentet. Efter 1990 med en ny regim i landet har de ekonomiska intressena kopplad till svag lokal lagstiftning försvårat arbetet med bevarande och restaurering.

Dr Gabor Winkler diskuterade frågan om rekonstruktion. Gabor menar att rekonstruktion alltid innebär ett "svek" och ska därmed väljas bort. Rekonstruktion kan endast förekomma som en teoretisk diskussion. Rekonstruktionsfrågan splittrar fackfolket i Ungern idag. De ungerska arkitekterna låter känslan och omdömet styra i rekonstruktionsfrågor.

Eftermiddagen användes till att studera Budapests fantastiska jugend-bebyggelse och kvällen var festlig värre med Verdis Don Carlos på Operan.

Måndag 24 maj - Budapest – Pécs

Dagen ägnades åt resa med buss till Pécs i södra Ungern. Första stoppet gjordes vid en skulpturpark söder om staden där kommunisttidens statyer samlats. En märklig upplevelse där statyerna som var för sig fortsatt har en stark kraft och uttryck nu tillsammans i gröngräset blir aparta och tama.

Nästa stopp var Százhalombatta. Här tittade vi på en utställning av bronsåders- och järnåldersföremål samt på den arkeologi-park som öppnades 1996. Här får besökarna känna på förhistoriskt vardagsliv som att bygga staket eller hus eller kanske baka bröd. Ett antal byggnader har rekonstruerats och nu arbetar man med att återskapa landskapet. Det senaste tillskottet i anläggningen är en rekonstruktion av en gravhög från järnåldern.

Százhalombatta är en stad med traditioner i fiske och tegeltillverkning men domineras idag av ett stort kraftverk och ett oljeraffinaderi etablerat på 1960-70-talen. Båda anläggningarna byggdes i samarbete med kommunistiska ungdomsorganisationer.

I Szántódpuszta, nära Balaton-sjön, tittade vi på en bondby, från 1600-talet, med en fin liten kyrka på en kulle överblickande byn. Anläggningen är utformad som ett friluftsmuseum med intressanta byggnader för olika funktioner samt hägnader.

I Somogyvár tittade vi på ett utgrävningsområde med rester av en basilika och kloster från 1000-talet fram till och med 1500-talet. Området förstördes efter turkarnas erövring under 1500-talet. Utgrävningsarbetet påbörjades redan 1824 men först på 1970-talet grävdes basilikan fram. Hela utgrävningsområdet kan betraktas från ett nyuppfört utsiktstorn. Anläggningen innehåller några rekonstruktionsansatser bl.a. vid klostergången vilka kändes märkliga och gav upphov till internationell diskussion.

Utanför staden Kaposvár stannade vi vid friluftsmuseet Szena. En liten bondby med hägnader och byggnader för olika funktioner, Det traditionella bostadshuset är ett gallerihus, en hustyp som man kan iakttä överallt på landsbygden och i de mindre städerna.

På kvällen anlände vi till Pécs och jag hade turen att få bo på Hotel Palatinus nära stadens gamla torg. Ett hotell från sekelskiftet 1900 där Pécs-delen av konferensen skulle hållas.

På Pest-sidan finns en rik jugendarkitektur. Interiörbilden är från den centrala entrérummet i arkitekt Ödön Lechners Postsparkasse från 1900.

Tisdag 25 maj

På tisdagen påbörjades den egentliga konferensen med ett stort antal föredrag. Förmiddagens tema var "Venedig-dokumentet igår och idag". Varje talare hade 15 minuter på sig och föredragen översattes simultant till engelska, franska och ungerska. Det var en intressant upplevelse då översättarna till och från fick gå in och stoppa talare som hade allt för bråttom eller som avvek för mycket från inlämnat manus.

Förmiddagens mest spännande talare var professor Fu Chao-Ching från Taiwan. Han tecknade en asiatisk bakgrund. Västerlandets kultur anses universell till skillnad mot den asiatiska kulturen. Han menade att det är viktigt att omvärdera Venedig-dokumentet för att utveckla idéer för konservering och restaurering som är anpassade också till Ost-Asiens unika värden och estetik.

Venedig-dokumentet är starkt baserat på en europeisk attityd till arkitektur och konservering. De västerländska värderingarna ger byggnaden som objekt, som materia, mycket stor betydelse och värde. Det förhållningssättet passar inte för den Ost-asiatiska kulturen. I Kina t.ex. betraktas inte en byggnad som en permanent struktur. Även om Kina har en lång historia finns det inte många gamla byggnader, i den europeiska betydelsen. Det viktiga i Kina, Japan och Korea är planeringsprinciperna, principerna för dekoration samt planform och byggnadstyp. Man tycker inte att vidmakthållandet av originalformen är viktig snarare möjligheten till förnyelse eller nyuppförande. Arkitekturen har i första hand upplevts som symbolisk struktur med ett andligt budskap snarare än ett projekt av estetiskt värde. Fu Chao-Ching försöker i sin verksamhet ändra inriktningen i Syd-Korea mot mer konservering och restaurering. För en konservering anpassad till asiatisk kultur måste nya principer utvecklas som omfattar också den omgivande naturen mao hela den context byggnaden befinner sig i.

Luc Verpoest från Belgien talade under eftermiddagen om Raymond M Lemaire, (1921-1997), ICOMOS första generalsekreterare och verksam bl.a. som restaureringsarkitekt. Luc Verpoest diskuterade det arkitektoniska tilläggets betydelse och framhöll betydelsen av arkitektonisk kvalitet både i det normala byggandet och som tillägg till de historiska monumenten. Han visade några av Lemaire's spännande restaureringsarbeten.

Han framhöll att Venedig-dokumentet i sig är ett historiskt arv som därför ska bevaras och återupprättas. Det som framför allt ska återupprättas är synen på arkitektonisk kvalitet och värde som chartern introducerade och som gjorde bevarande och restaurering till en naturlig del av dagens arkitekters verksamhet.

Eftermiddagens tema var: Uppgifter och lösningar

Anu Soikkeli från Uleåborg diskuterade Venedig-dokumentets tillämpning på den ordinära bebyggelsen. Hon tog den finska prefabricerade enbostadshusbebyggelsen som exempel. Den startade under 1930-talet för att ta fart på 1940-talet. Anu tog upp frågan om hur man ska ställa sig till dagens "gullifiering" av husen.

Hui-Wen Lin från Taiwan diskuterade betydelsen av det kollektiva minnet, och av platsens betydelse. Tomas O' Caoimh från Irland höll ett spännande föredrag som behandlade kyrkorestaurering. Tomas är katolskpräst i grunden. Föredraget behandlade det dynamiska mötet mellan Venedig-dokumentets principer och den irländska katolska kyrkans liturgiska principer som utgår från 2:a Vatikan-consiliet 1963. Med exempel från Irland fastslog Tomas att en kyrka inte kan frysas utan att den måste få förändras efter verksamhetens behov. Tomas ställde en fråga: Vad är skillnaden mellan en antikvarie och en terrorist? Jo terroristen går att förhandla med! Det visar att motsättningarna är större på Irland än i Sverige men frågorna är desamma.

Kvällen ägnades åt en busstur via en restaurerad moske i Siklós till Villány, där det finns många vingårdar. En härlig middag med vinprovning avnjöts i vingården Polgárs vinkällare.

I Sczorborkparken utanför Budapest har man samlat de social-realistiska skulpturer från kommunisttiden som tidigare var placerade på stadens gator och torg.

Onsdag 26 maj

Ämnet för förmiddagen var Historiska städer

Giancarlo Nuti från Pisa i Toscana menade att läget är problematiskt. Återanvändning ställs mot kulturturism och mot rekonstruktion. Det saknas ofta tillräcklig kunskap om en byggnad inför en restaurering. Vårre blir det när det gäller en grupp av byggnader, en stad eller en stadsdel. Irit Amit-Cohen från Israel diskuterade skyddsfrågor för den vita, modernistiska delen, av Gaza. Föredraget kändes mycket märkligt med tanke på de israeliska bulldozers som samtidigt jämnar palestinska hus med marken!

I Siklós nära den Kroatiska gränsen har den tidigare Bey Malkoch moskén restaurerats, 1992, av arkitekterna Ferenc Mendele och Gyula Cséfalvy. I interiören står murväggarnas åldrade putshud mot det rekonstruerade "murvalvet" utfört som en sinnrik och poetisk träkonstruktion.

Eftermiddagens ämne var Venedig-dokumentet och imorgon.

Christiane Schuckle-Mollard och Anne Staub från Frankrike diskuterade de regler och krav som tillkommit efter 1964 och hur de påverkar våra skyddade byggnader och miljöer. Brandskyddsfrågor och ventilation togs som exempel. Den hos oss aktuella tillgänglighetsfrågan hör naturligtvis också hit. Det finns ett stort behov av samarbete för att hävda byggnadsvårdens behov av traditionella material som av andra skäl och i annan lagstiftning förbjuds, exempelvis bly.

Christopher Young från England menade att all konservering, restaurering, medför ingrepp som ändrar och eroderar värdet. Oberoende av teoretisk inställning finns alltid ett stort inslag av rekonstruktion. Christopher tog Stonehenge som exempel. På 1870-talet låg de flesta stenarna på backen medan de som stod upp lutade kraftigt. Det Stonehenge vi kan uppleva idag är resultatet av tillgänglig kunskap om hur det kan ha sett ut, mao en rekonstruktion istället för en ruin. Windsor Castle har restaurerats efter branden då byggnaden har större värde i sin funktion än som ruin. Det är viktigt att samtliga värden utgör underlag för beslut om ändring av ett monument.

Meredith Walker från Australien har varit med och författat Burra-deklarationen. Hon menar att det är varje lands ansvar att anpassa Venedig-dokumentet till den egna kulturen. I Australien använder man begreppet "Heritage-place" istället för monument. Det är i Australien omöjligt att kalla aboriginernas heliga platser för monument. De är inte manifesterade med någon byggad eller anläggning, de är heliga platser med "andligt värde". Meredith önskar att ICOMOS ska vara inkluderande och fullt ut omfatta de lokala anpassningarna.

Också Dr Seung-Jin Chung från Syd-Korea tryckte på behovet av nationellt anpassade charters. Han tog sin utgångspunkt i den grundläggande ideologin för ett buddistiskt tempel; harmoni med universum, Yin och Yang universums två primära krafter och ett astronomiskt tänkande. Den ostasiatiska arkitekturen är en del av naturen, byggnaden ska vara i harmoni med den omgivande naturen.

Risto Suikkari och Kalle Reinikainen från Uleåborg avslutade föredragningarna med att redovisa ett projekt som handlar om finska trästäder från 1800-talet, där Rauma 1991 listades som världsarv. Projektet undersöker trästäderna ur tre utgångspunkter; fysiskt, socialt och ekonomiskt samt upplevd kvalitet. Studiens slutsats är att "vanligt folk" föredrar variation, individualitet och detaljer eller utsmyckning, medan arkitekter ser styrka och skönhet i ordning, likformighet och repetition. Utredningen visar att lokalbefolkningen antagligen är för ett bevarande av trästäderna. Genom att planerna samarbetar med lokalbefolkningen kan bevarandefrågorna få tyngd.

Kvällen ägnades åt en konsert i katedralen i Pécs.

Torsdag 27 maj

Under förmiddagen var avsikten att konferensen skulle enas om en gemensam deklaration. Först på morgonen fick vi ta del av förslaget till deklaration och den medförde en livlig debatt. Huvudproblemet med deklaraionsförslaget var att det kritiserade bl.a. Burra- och Nara-deklarationerna för att man missuppfattat och inte förstått innebörden i Venedig-dokumentet och att man ville vidga dokumentet till att omfatta områden utanför bevarande och konservering.

Diskussionen var rörig och det visade sig snart att det inte var möjligt att åstadkomma en deklaration under förmiddagen. Extra besvärligt var det då deklarationen skulle utfärdas på både engelska och franska. Organisationskommittén fick istället i uppdrag att, utgående från diskussionen, ändra förslaget till deklaration och sända den till deltagarna.

Det tog kommittén flera månader att omformulera deklarationen och först 17 november fick deltagarna ta del av den

För de flesta ägnades eftermiddagen till en busstur tillbaka till Budapest med ett antal intressanta stopp. För att vara säker på att hinna med flyget till Stockholm fick jag åka med Michael Petzet i Dr Tamás Fejérdy bil. Resan gick i hög och ryckig fart och gav tillfälle till fortsatta diskussioner.

Slutord

Konferensen gav tillfälle till många spännande internationella kontakter och det känns verkligen viktigt att delta i ICOMOS internationella arbete. Med det gemensamma Venedig-dokumentet som grund ger det möjlighet att ta del av hur andra länder utifrån sina specifika utgångspunkter hanterar frågor om bevarande. Men samtidigt är det då viktigt för oss själva att tydliggöra vår nationella tolkning av Venedig-dokumentet. Jag hoppas mycket på ett utvecklat nordiskt samarbete. Samtidigt som kollegorna från Australien, Korea, Taiwan och Sydafrika ger oss ett vidgat perspektiv har vi mycket gemensamt med våra grannländer.

Björn Norman
Arkitekt SAR/MSA